

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ У ПРАКТИКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У середині 1940-х років у Київському державному інституті фізичної культури активізувалися наукові дослідження (за 34 темами), в яких брали участь провідні викладачі та інші фахівці. У багатьох підрозділах КДІФК, зокрема, на кафедрах легкої атлетики, плавання, лижного спорту, фізіології, спортивних ігор, педагогіки та інших, почали діяти студентські наукові гуртки. У січні 1948 р. було створено студентське наукове товариство, у лютому того самого року під керівництвом директора КДІФК Івана Вржесневського і завідувача кафедри фізіології Михайла (Мусія) Горкіна відбулася перша у повоєнний період студентська наукова конференція. Велику роль у підготовці висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів відіграло відкриття в КДІФК у 1953 р. аспірантури. Її першим керівником став кандидат педагогічних наук Сергій Фомін. Він очолював її протягом 17 років, поєднуючи цю діяльність зі своєю основною роботою на посаді завідувача кафедри лижного спорту.

У другій половині 1940-х, у 1950-ті та 1960-ті роки здійснювані у Київському державному інституті фізичної культури фундаментальні і прикладні науково-дослідні роботи виконувалися в двох напрямках: спортивно-педагогічному і медико-біологічному. Вони багато в чому спрямовувалися на дієве науково-методичне забезпечення практичних завдань у сферах фізичного виховання, оздоровчої фізичної культури, масового спорту і спорту вищих досягнень.

У процесі розвитку інституту й, зокрема, в розгортанні дослідницької роботи суттєву роль відігравав високий інтелектуальний потенціал колективу КДІФК, де закладалися основи наукових і науково-педагогічних шкіл.

Помітний внесок у вітчизняну науку і в реалізацію здобутків досліджень у практиці фізичного виховання і спорту внесли такі провідні фахівці, як Іван Бражник, Іван Вржесневський, Ростислав Чаговець, Євген Івахін, Михайло Горкін, Віктор Колесников, Зосима Синицький, Ольга Качоровська, Петро Гудзь, Олександр Радзієвський, Валентин Петровський, Ася Колчинська, Лідія Євгенєва та інші. Вони підготували у КДІФК чимало учнів, завдяки чому забезпечили спадкоємність поколінь, примноження славних

традицій і невинне зростання рівня наукових досліджень.

Дуже багато для розвитку спортивної фізіології зробив доктор медичних наук, професор Михайло (Мусій) Горкін. Ще у 1934 р. він почав працювати викладачем на кафедрі фізіології Державного інституту фізичної культури України, а у 1938 р. очолив цю кафедру і керував нею (спочатку в ДІФКУ в Харкові, а потім в КДІФК у Києві) до 1972 р. (з перервою у воєнні роки). Його дослідження були спрямовані на вивчення фізіологічних механізмів пристосування організму спортсменів до напруженої м'язової діяльності під час високих тренувальних та змагальних навантажень. При цьому вчений-фізіолог професор Горкін тісно й продуктивно співпрацював з провідними фахівцями спортивно-педагогічних кафедр КДІФК. Завдяки цьому в інституті ще з середини 1950-х років сформувався напрям досліджень, котрі мали як теоретичне, так і практичне значення й допомагали у вирішенні проблем, пов'язаних із оптимізацією планування тренувальних програм, з'ясуванням особливостей перебігу адаптаційних реакцій в організмі спортсменів, а також із запобіганням їх перенапруження та профілактикою перетренування.

Завідувачем кафедри фізіології КДІФК Михайлом Горкіним у творчій співпраці із завідувачем кафедри плавання Іваном Вржесневським було сформовано програму наукових досліджень, до реалізації яких залучили не лише значну частину фахівців медико-біологічних кафедр, а й колеги зі спортивно-педагогічних кафедр. Завдяки цьому вдалося забезпечити комплексність досліджень, в яких брали участь фахівці різного профілю – спортивні педагоги, спортивні фізіологи, біохіміки, морфологи, спортивні медики. Це дало змогу тісно поєднати науковий пошук з потребами спортивної практики.

Результати таких досліджень знайшли своє відображення в численних публікаціях у різних спеціалізованих виданнях, методичних рекомендаціях для тренерів та кандидатських і докторських дисертаціях. Комплекс досліджень, започаткований доктором медичних наук, професором Михайлом Горкіним, сприяв формуванню у 1970-х роках київської школи спортивної

фізіології, яка дала вітчизняній науці таких висококваліфікованих вчених-фізіологів, як доктор медичних наук, професор Олександр Радзієвський, доктор біологічних наук, професор Лідія Євгенєва, доктор біологічних наук, професор Володимир Моногаров та інші.

*Доктор медичних наук,
професор М.Я. Горкін*

*Доктор медичних наук,
професор В.В. Колесников*

*Доктор медичних наук,
професор П.З. Гудзь*

Важливим етапом зосередження комплексу фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на забезпечення потреб практики спорту, стало створення в 1969 р. при Київському державному інституті фізичної культури проблемної науково-дослідної лабораторії високих тренувальних навантажень. Її завідувачем було призначено учня і послідовника Михайла Горкіна Володимира Моногарова. Михайло Горкін разом з Іваном Вржесневським протягом певного часу здійснювали наукове керівництво діяльністю цієї лабораторії (докладніше про її роботу йтиметься далі).

Широкий резонанс у колах науковців і фахівців спорту викликала написана Михайлом Горкіним, Ольгою Качоровською та Лідією Євгенєвою монографія «Большие нагрузки в спорте», видана у 1973 р. Вона багато в чому визначила шляхи подальшого наукового пошуку в цій сфері.

На початку 1950-х років у КДІФК було створено кафедру анатомії, яку протягом 1951–1959 рр. очолював відомий учений доктор медичних наук, професор Віктор Колесников, котрий приїхав до Києва з Ленінграда. На кафедрі, очільник якої прагнув вивчення студентами анатомії наблизити до специфіки різних видів спорту, розроблялися методики анатомічного аналізу рухів спортсменів у важкій атлетиці, спортивній і художній гімнастиці, акробатиці, легкій атлетиці тощо. Обладнані на кафедрі анатомії гістологічна лабораторія, віварій та операційна використовувалися

не тільки для навчання студентів, а й для наукових досліджень, здійснюваних (до 1982 р.) її співробітниками.

Починаючи з 1959 р., упродовж 23 років кафедрі анатомії КДІФК очолював учень Віктора Колесникова доктор медичних наук, професор Петро Гудзь, який став одним з основоположників учення про морфологічні засади адаптації організму тварин і людей до великих тренувальних навантажень. Він описав закономірності змін форми, розмірів та якості м'язових волокон, висунув і довів концепцію про можливість розщеплення м'язового волокна, що є одним з механізмів робочої гіпертрофії м'язів під дією тренувальних впливів. Дослідження, здійснені професором Петром Гудзем та його учнями, допомогли виявити й обґрунтувати закономірності адаптаційних морфологічних змін у кістках, м'язах і системах організму, які обслуговують рухову діяльність в умовах великих фізичних навантажень.

У подальшому зацікавленість співробітників кафедри анатомії КДІФК у вивченні рухів, які є специфічними для певних видів спорту, втілювалася в розробці ще одного напрямку досліджень – біомеханіка спорту, яка ще із середини 1960-х років почала розвиватися як самостійна наука і навчальна дисципліна. Навколо цього нового напрямку на кафедрі анатомії КДІФК у 1965 р. сформувалася група фахівців на чолі з доцентом Анатолієм Лапутіним (згодом він став доктором

*Академік АН УРСР,
доктор біологічних наук,
професор Р.В. Чаговець*

*Доктор медичних наук,
професор О.В. Качоровська*

біологічних наук, професором), чії наукові інтереси концентрувалися на дослідженні біомеханічних особливостей процесу навчання спортивних рухів та моделюванні їхніх оптимальних варіантів.

У першій половині 1950-х років в КДІФК з'явилася кафедра хімії, загальної та біологічної хімії (у подальшому – кафедра біохімії), завідувачем якої у 1953–1959 рр. був відомий учений-біохімік член-кореспондент Академії наук Української РСР Ростислав Чаговець, котрий роботу в Київському державному інституті фізичної культури поєднував зі своєю основною науковою діяльністю в очолюваному ним одному з відділів Інституту біохімії АН УРСР (у 1967 р., його було обрано академіком АН УРСР). Наукові праці Ростислава Чаговця були присвячені дослідженням біохімії м'язової діяльності, експериментальним засадам вітамінотерапії та біохімії вітаміновмісних ферментів. Він також сформулював положення про взаємозумовленість м'язової роботи, умов тренування і відпочинку. До сфери спорту Ростислав Чаговець переніс із фундаментальної біохімії ті здобутки, якими зумовлювалася специфіка застосування вітамінів для підвищення працездатності спортсменів та управління оптимізацією внутрішніх процесів у їхньому організмі.

Дослідження різних аспектів біохімії спорту здійснював у КДІФК і доктор біологічних наук,

професор Євген Кожухар, який очолював кафедру біохімії в 1959–1968 рр. Він вивчав біохімічні процеси під час активної м'язової діяльності людини, а також досліджував вплив різних вітамінів і вітамінних комплексів на працездатність спортсменів.

Закладені в інституті основи підготовки фахівців з лікувальної фізкультури і фізичної реабілітації та науково-методичного забезпечення цієї сфери пов'язані з діяльністю такого знаного фахівця, як доктор медичних наук, професор Ольга Качоровська, котра прийшла працювати у ДІФКУ в 1940 р., протягом двадцяти років (1952–1972) очолювала кафедру лікувальної фізкультури, гігієни і лікарського контролю КДІФК, а із 1948 по 1951 р. поєднувала цю діяльність із виконанням функцій заступника директора інституту з навчально-наукової роботи.

У 1950–1960-х роках Ольгою Качоровською було підготовлено й видано чимало підручників і навчальних посібників, серед яких «Лечебная физкультура при травмах и их последствиях», «Врачебный контроль над физкультурниками и спортсменами», «Значение физкультуры в профилактике заболеваний», «Лечебная физическая культура», «Лечебная гимнастика при полиомиелите», «Физическая культура как средство предупреждения преждевременных возрастных изменений» та ін. Докторська дисертація Ольги Качоровської була присвячена дослідженню функціонування серцево-судинної системи у спортсменів високої кваліфікації в різних видах спорту. Вона виховала багато талановитих учнів, чимало з яких згодом стали досвідченими фахівцями й на матеріалах своїх наукових досліджень підготували та успішно захистили кандидатські і докторські дисертації.

Вагомий внесок зробила Ольга Качоровська й у розробку деяких важливих тем всесоюзного зведеного плану науково-дослідних робіт у галузі фізичної культури і спорту. Зокрема, у КДІФК на очолюваній нею кафедрі виконувалися дослідження певних аспектів застосування великих навантажень у спорті, нормування тренуваль-

них і змагальних навантажень у підготовці юних спортсменів, вивчалися причини спортивних травм і питання їх профілактики та лікування.

Вагомий внесок у розвиток спортивної фізіології зробив один з учнів Михайла Горкіна доктор медичних наук, професор Олександр Радзієвський. У КДІФК він працював з 1966 р. на кафедрі фізіології старшим викладачем, згодом доцентом, а з 1971 р. очолив кафедру і керував її діяльністю протягом десяти років. У ці роки Олександром Радзієвським вперше в теорії і практиці спорту було введено нові принципи тренувального процесу спортсменок, засновані на особливостях, пов'язаних зі специфічними біологічними ритмами жіночого організму. Крім того, очолюючи кафедру фізіології КДІФК, професор Олександр Радзієвський започаткував наукові роботи ще з кількох напрямів. Зокрема, співробітники цієї кафедри здійснили цікаві дослідження, спрямовані на розробку неспецифічних методів підвищення працездатності спортсменів (електростимуляція, вітамінні препарати тощо).

Фахівці спортивно-педагогічних кафедр Київського державного інституту фізичної культури активно прагнули поставити свою навчально-методичну діяльність на наукову основу, використовуючи при цьому здобутки колег із різних медико-біологічних кафедр.

Однією з найяскравіших особистостей в історії ВНЗ був професор Іван Вржесневський. До ДІФКУ він вступив у 1931 р., закінчивши в 1935 р. навчання і на відмінно захистивши дипломну роботу, був залишений працювати в інституті викладачем кафедри плавання. У 1937 р. Іван Вржесневський очолив кафедру й водночас навчався в аспірантурі (до 1940 р.).

Протягом Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Іван Вржесневський у складі діючої армії на різних фронтах пройшов шлях від командира взводу до командира саперного батальйону. Після розгрому нацистської Німеччини та імперіалістичної Японії у 1946 р. демобілізувався. Його було призначено директором Київсько-

го державного інституту фізичної культури, який він очолював протягом трьох років (1946–1949), а згодом тривалий час працював у ньому завідувачем кафедри плавання (1949–1974), заступником директора з навчальної та наукової роботи (1954–1959), проректором з наукової роботи (1971–1975).

Педагогічну й адміністративну діяльність учений завжди гармонійно поєднував з фундаментальними та прикладними науковими дослідженнями і тренерською працею. За час своєї роботи він підготував чимало відомих на той час плавців: Юрія Коропа, Анатолія Драпєя та інших.

У 1952 р. Іван Вржесневський підготував і видав підручник «Плавание», за яким у 1954 р. успішно захистив кандидатську дисертацію у Державному центральному інституті фізичної культури в Москві (у Києві тоді ще не було відповідної спеціалізованої вченої ради, яку було створено в КДІФК у 1973 р.).

Професор Іван Вржесневський приділяв велику увагу різним напрямам досліджень і формуванню наукових основ процесу підготовки спортсменів високого класу, усіляко сприяв розвитку зв'язків науково-дослідної роботи із фізкультурно-спортивною практикою. Ця діяльність знайшла відображення у підготовленій ним у другій половині 1950-х років і виданій у Москві в 1966 р. книзі «Организация и методика научных исследований в области физической культуры и спорта». В ній багато уваги було приділено застосуванню сучасних методів і точних вимірів та використанню новітніх приладів, обладнання, апаратури і пристроїв, а також надано корисні рекомендації з планування наукових

*Кандидат педагогічних наук, професор
І.В. Вржесневський*

досліджень, аналізу й узагальнення отриманих даних тощо.

Добре розуміючи необхідність широкого комплексного підходу до вирішення наукових проблем і, зокрема, інтеграції різних галузей знань у практику завдань спорту вищих досягнень, учений активно дбав про поєднання спортивно-педагогічних та медико-біологічних досліджень у цій сфері. Одним з конкретних прикладів втілення такого курсу стали здійснені в 1960-ті роки у творчій співдружності професорів Івана Вржесневського і Михайла Горкіна та їхніх учнів і співробітників теоретичні та експериментальні дослідження особливостей впливу великих тренувальних навантажень на організм спортсменів.

Чималий резонанс у спортивній науці викликала його стаття «Нагрузка и ее планирование в процессе спортивной тренировки», опублікована в збірнику «На голубых дорожках», який вийшов у світ в 1964 р. у союзному видавництві «Физкультура и спорт» (Москва). У статті автор не лише зробив глибоке обґрунтування терміна «навантаження», а й усебічно розглянув різні аспекти проблеми визначення величини навантаження та його дозування в системі тренування, запропонував градацію навантажень (мале, середнє, значне, велике, надмірне) та показав їх вплив на організм спортсмена, що тренується, а також проаналізував побудову навчально-тренувального процесу, в якому багаторічні безперервні заняття поділяються на ряд органічно взаємопов'язаних між собою повних (великих) циклів.

У працях 1960-х років професор Іван Вржесневський розглядав питання періодизації підготовки спортсменів у межах тренувального року й таку надзвичайно важливу для практики спорту проблему, як безпосередня підготовка до головних змагань сезону, з тим, щоб підвести до них спортсмена на «піку» форми. Він також науково обґрунтував місце середніх циклів (за пізнішою термінологією – мезоциклів) у процесі спортивної підготовки і раціональну побудову тижневих

мікроциклів як основних елементів структури тренувального процесу.

Дослідження Івана Вржесневського у сфері планування навантажень і побудови різних структурних утворень тренувального процесу багато в чому сприяли формуванню наукової бази для його різкої інтенсифікації, яка відбулася у спорті в першій половині 1970-х років.

Професор дбайливо ставився до підготовки науково-педагогічних кадрів – і не лише вітчизняних. Він першим у КДІФК розпочав роботу з іноземними аспірантами, добре розуміючи, що це не лише вирішує конкретні завдання з підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів для різних країн, а й сприяє зростанню міжнародного авторитету інституту й підвищенню його престижу в очах світової спільноти у сферах спорту, спортивної науки і освіти.

Дуже багато для розвитку вітчизняної гімнастики зробив один з перших (з 1930 р.) викладачів інституту – заслужений майстер спорту Іван Бражник. Він працював на кафедрі гімнастики ДІФКУ, згодом очолив її (1936–1941 рр.), а у повоєнні роки – вже у Києві – знову працював завідувачем кафедри гімнастики (1944–1964 рр.). Прагнучи поставити науку на службу спортивній практиці, став автором багатьох навчально-методичних посібників для тренерів і програм з фізичної культури для шкіл і технікумів. Результати здійсненого Іваном Бражником науково-практичного пошуку з удосконалення навчання і тренування гімнастів знайшли відображення у ряді спеціалізованих видань, які побачили світ у 1950-х і першій половині 1960-х років.

Чимало яскравих сторінок в історію розвитку вітчизняної легкої атлетики вписав заслужений майстер спорту (1945 р.), заслужений тренер СРСР (1956 р.) Зосима Синицький, і не лише як талановитий тренер – вихователь багатьох відомих спортсменів, а й як педагог, котрий багато років віддав праці в інституті на кафедрі легкої атлетики, яку очолював спочатку в 1934–1937 рр. у ДІФКУ, а у 1947–1972 рр. – в КДІФК. Його значні науково-педагогічні й організаторські здібності

Завідувач кафедри гімнастики І.А. Бражник

Завідувач кафедри легкої атлетики З.П. Синицький

Кандидат педагогічних наук, професор Є.І. Івахін

Кандидат педагогічних наук, професор С.К. Фомін

забезпечили високу ефективність як педагогічної (викладацької) і тренерської, так і прикладної наукової діяльності колективу кафедри. Результати наукових досліджень, виконаних доцентом Зосимою Синицьким, і здійснені ним глибокі обґрунтування досвіду практичної роботи були відображені у понад 50 його друкованих працях.

Розвитку вітчизняного гандболу присвятив свою педагогічну (викладацьку), наукову й тренерську діяльність відомий фахівець цього виду спорту – випускник ДІФКУ (1935), старший викладач кафедри спортивних ігор інституту (1935–1940 рр.), заслужений майстер спорту (1948), кандидат педагогічних наук (1950), доцент (1951), заслужений тренер Української РСР (1961), професор (1968), заслужений тренер СРСР (1968) Євген Івахін.

Після Великої Вітчизняної війни, під час якої він був розвідником, демобілізувавшись, у 1946 р. приїхав до столиці Української РСР і почав працювати у Київському державному інституті фізичної культури на кафедрі спортивних ігор – старшим викладачем (1946–1949), згодом доцентом і водночас деканом спортивного факультету КДІФК (1950–1959), а з 1960 р. – завідувачем цієї кафедри, яку очолював протягом 15 років.

У своїй багатогранній діяльності (Івахін ще був і головою Федерації гандболу Української

РСР – з 1946 по 1966 р.) він органічно поєднував спортивно-педагогічну, організаційну і науково-дослідну роботу.

Професор Євген Івахін багато зробив для формування теорії спортивних ігор, а також розвитку методики фізичної, технічної, тактичної та психологічної підготовки спортсменів високого класу в таких ігрових видах спорту, як гандбол і баскетбол. Йому належить авторство більше 180 друкованих праць, серед яких понад 30 – наукові монографії та навчальні посібники.

Для розвитку інституту і, зокрема, тих напрямів його діяльності, які стосувалися зимових видів спорту та підготовки для них фахівців належної якості, багато зробив кандидат педагогічних наук (1952), заслужений тренер Української РСР (1962), професор (1968) Сергій Фомін. Він після закінчення у 1949 р. КДІФК почав працювати в інституті на кафедрі зимових видів спорту викладачем, старшим викладачем, доцентом, а з 1952 р. – завідувачем (вона згодом кілька разів змінювала свою назву), яку очолював 42 роки, а до 2007 р. працював на посаді професора цієї кафедри.

Протягом тривалого часу своєї науково-педагогічної діяльності Сергій Фомін написав і опублікував близько 250 праць, серед яких більше десяти підручників та навчальних посібників із зимових видів спорту. Ним було розроблено і

*Кандидат біологічних наук, професор
В.В. Петровський*

впроваджено у спортивну практику чимало важливих положень з техніки і методики навчання юних і дорослих лижників та управління цим процесом, науково обґрунтовано основні аспекти підготовки кваліфікованих спортсменів з лижних гонок, біатлону і гірськолижного спорту в умовах гірського клімату, впроваджено в практику ступінчасту акліматизацію у підготовці спортсменів-лижників, розроблено та практично реалізовано оригінальні прилади і тренажерні пристрої для опанування техніки лижного та веслового спорту, що сприяло підвищенню ефективності тренувального процесу. Професор Фомін здійснював і дослідження, спрямовані на удосконалення підготовки спортсменок з урахуванням біологічних особливостей жіночого організму.

Крім усього згаданого, Сергій Фомін деякий час працював у Київському державному інституті фізичної культури завідувачем аспірантури, деканом одного з факультетів, проректором з навчальної роботи, з 1952 по 1979 р. був старшим тренером збірної команди Української РСР з лижних гонок, з 1952 по 1994 р. очолював Федерацію лижного спорту України.

Високоєфективною реалізацією результатів фундаментальних та прикладних наукових досліджень для вирішення практичних завдань спортивно-педагогічної спрямованості відзначалася багаторічна плідна праця в інституті випускника КДІФК 1952 р. кандидата біологічних наук, професора Валентина Петровського. Одним із перших напрямів його досліджень стало розпочате наприкінці 1950-х років вивчення режимів тренувальних навантажень, що знайшло відображення в опублікованій у 1959 р. книзі

«Чередование работы и отдыха в спортивной тренировке».

У 1961–1970 рр. Валентин Петровський працював на кафедрі легкої атлетики КДІФК старшим викладачем, доцентом, професором, а протягом двадцяти років (з 1971 по 1991 р.) очолював кафедру теорії і методики фізичного виховання.

Спиряючись на біологічні закономірності адаптації організму спортсмена до фізичних навантажень та на наукові надбання кібернетики і теорії управління, професор Валентин Петровський займався розробкою теоретичних і прикладних аспектів управління процесами у спортивному тренуванні та фізичному вихованні. Результати його досліджень були глибоко і всебічно висвітлені у таких книгах, як «Кибернетика и спорт» (1973), «Организация спортивной тренировки» (1978), «Бег на короткие дистанции» (1978), «Режимы тренировочных нагрузок» (1982).

Усі наукові праці Валентина Петровського (в яких гармонійно поєднувалися спортивно-педагогічний і біологічний напрями досліджень, присвячених вивченню комплексу проблем, пов'язаних із використанням великих тренувальних навантажень у спорті та формуванням оптимальних режимів чергування роботи і відпочинку спортсмена на основі дослідження динаміки процесів стомлення і відновлення) отримали широке визнання як у спортивній науці, так і в практиці спорту вищих досягнень.

Результати своїх наукових досліджень професор Петровський з високою ефективністю реалізовував у тренерській діяльності: протягом десяти років був одним із тренерів збірної команди СРСР з легкої атлетики. Його відзначено почесними званнями (заслужений тренер Української РСР – 1969 р.; заслужений тренер СРСР – 1970 р.). Один із вихованців Валентина Петровського – спринтер Валерій Борзов, втілюючи у своєму тренувальному процесі творчі напрацювання наставника, став дворазовим олімпійським чемпіоном (у бігу на 100 і 200 м на

Іграх XX Олімпіади 1972 р. в Мюнхені), а також завоював одну срібну медаль (в естафеті 4x100 м на цих самих Іграх) і дві бронзові нагороди на Іграх-1976 у Монреалі (на дистанції 100 м і в естафеті 4x100 м).

Після невдалого виступу збірної команди Радянського Союзу на Іграх XIX Олімпіади 1968 р. в Мехіко (друге місце в неофіційному медальному заліку країн-учасниць – після США, до того ж з дуже великим відставанням у кількості золотих медалей – відповідно, 29 і 45) новим керівництвом Спорткомітету СРСР було сформовано систему прикладних досліджень і науково-методичного забезпечення підготовки збірних команд СРСР з різних видів спорту шляхом створення КНГ (комплексних наукових груп). Одночасно у кількох містах країни було організовано проблемні науково-дослідні лабораторії, котрі мали вирішувати найбільш актуальні прикладні наукові проблеми, що стосувалися практичних завдань, які виникають у сфері спорту вищих досягнень. Одну з таких структур – проблемну науково-дослідну лабораторію високих тренувальних навантажень – було створено в 1969 р. при Київському державному інституті фізичної культури. Її завідувачем (з 1969 по 1981 рр.) працював Володимир Моногаров, а наукове керівництво діяльністю здійснювали Михайло Горкін та Іван Вржесневський.

Володимир Моногаров, який закінчив КДІФК у 1949 р., все своє трудове життя працював (понад п'ятдесят років) у цьому інституті викладачем, старшим викладачем, проректором з наукової роботи, завідувачем проблемної науково-дослідної лабораторії, а з 1981 по 2001 рр. – на посаді професора кафедри фізіології (згодом кафедри медико-біологічних дисциплін). Він – кандидат біологічних наук (1960), заслужений тренер Української РСР (1962), заслужений майстер спорту з альпінізму (1967), протягом майже п'ятдесяти років був головою Федерації альпінізму України; у 1990 р. став доктором біологічних наук, у 1991 р. – професором. Основним напрямом його наукових досліджень було ви-

вчення фізіологічних механізмів розвитку стомлення під час напруженої м'язової діяльності спортсменів та можливостей його прогнозування і корекції. Результати цих досліджень знайшли відображення в таких його працях, як «Физиологические механизмы утомления при напряженной мышечной деятельности» (1983) та «Утомление в спорте» (1986).

Із самого початку діяльності проблемної науково-дослідної лабораторії, який припав на кінець 1960-х років, одним з основних напрямів її роботи Спорткомітет СРСР визначив науково-методичне і медико-біологічне забезпечення підготовки збірних команд СРСР з велосипедного спорту (шосе і трек). Для цього було сформовано відповідну комплексну наукову групу, яку до 1971 р. очолював Михайло Горкін, а надалі – завідувач згаданої лабораторії Володимир Моногаров. У її складі при збірних командах Радянського Союзу з велоспорту плідно працювали такі фахівці, як Віктор Осадчий, Микола Кірієнко, Майя Слободянюк та інші.

Володимир Моногаров як керівник наукової групи у 1970-ті роки сформував високоефективну систему науково-методичного забезпечення підготовки збірних команд СРСР з велосипедного спорту (шосе і трек), яка на той час не мала аналогів у Радянському Союзі ані за широтою послуг, що надавалися комплексною науковою групою тренерам збірних команд, ані за тісними і плідними взаємозв'язками між науковцями і тренерським складом.

У ті роки для проведення комплексних обстежень велогонщиків на навчально-тренувальні збори збірних команд СРСР відряджались, як правило, по 15–20 фахівців різного профілю, котрі

*Доктор біологічних наук,
професор В.Д. Моногаров*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1. Наукова конференція КДІФК (1949 р.)
2. Істит з фізіології у студента Б. Юшка (в центрі) приймають професор М.Я. Горкін (ліворуч) і старший викладач І.В. Вржесневський
3. Фахівець із водного поло, заслужений тренер УРСР з цього виду спорту, кандидат педагогічних наук, доцент П.В. Сахновський
4. Провідний фахівець із питань високих навантажень доктор біологічних наук, професор Л.Я. Євгенєва
5. Дослідження проводить багаторазовий чемпіон і рекордсмен країни з плавання, майстер спорту УРСР випусник і викладач КДІФК кандидат біологічних наук Ю.О. Короп (ліворуч)
6. Відомий фахівець у галузі спорту, заслужений тренер СРСР, кандидат біологічних наук, професор В.В. Петровський зі своїм учнем дворазовим олімпійським чемпіоном В. Борзовим

здійснювали усебічні дослідження стану систем кровообігу, дихання, крові, аналізували енергетичні спроможності організму кожного спортсмена, особливості їхньої психіки і психічного стану, рівень розвитку різних фізичних якостей тощо. Результати цих досліджень науковці оперативно обговорювали з тренерами і спортсменами, а зроблені висновки та надані рекомендації були об'єктивними, обґрунтованими і дієвими.

10

7. Члени КНГ при збірній команді України з волейболу. Від лівої: М.П. Пименов, О. Малхазов, В.М. Маслов (1979 р.)
8. Керівник КНГ з науково-методичного забезпечення збірної СРСР з велосипедного спорту В.Д. Моногаров (праворуч)
9. Дослідження проводить аспірант КДІФК (згодом доктор з фізичного виховання і спорту, професор) Ю.М. Шкрєбтій (1973 р.)
10. Колектив кафедри плавання та спеціалісти проблемної науково-дослідної лабораторії високих тренувальних навантажень. Від лівої:
1-й ряд: А.С. Зверєв, Л.В. Баркалова, В.Д. Моногаров, З.В. Окишева, Т.В. Лахманюк;
2-й ряд: А.О. Єфимов, П.В. Сахновський, В.М. Платонов, Г.І. Лисенко, А.Г. Кудряшов, Л.С. Кравченко, В.П. Козін; 3-й ряд: Д.І. Фомін, Ю.М. Шкрєбтій, В.М. Пономарьов, В.В. Шигловський, В.В. Васильченко, В.В. Левицький, О.В. Іщенко, К.П. Сахновський

Вагомими практичними наслідками діяльності комплексної наукової групи, яка функціонувала на базі ПНДЛ КДІФК й здійснювала науково-методичне і медико-біологічне забезпечення підготовки збірних команд СРСР з велосипедного спорту, стали дві перемоги радянських велогонщиків на Іграх XX Олімпіади 1972 р. в Мюнхені – у командній шосейній гонці на 100 км (Борис Шухов, Валерій Ярди, Геннадій Комнатов, Валерій

*Доктор медичних наук,
професор А.З. Колчинська*

Лихачов) та на треку – в гонці на тандемах (Володимир Семенець, Ігор Целовальников). Через чотири роки на Іграх XXI Олімпіади в Монреалі спортсмени збірної команди СРСР перемогли у командній шосейній гонці на 100 км (Анатолій Чуканов, Валерій Чаплигін, Володимир Камінський, Ааво Піккуус), а на треку завоювали друге призове місце в командній гонці переслідування на 4000 м (Володимир Осокін, Олександр Перов, Віталій Петраков, Віктор Соколов). Ще через чотири роки – на Іграх XXII Олімпіади в Москві у змаганнях з велосипедного спорту здобутками збірної команди СРСР стали три золоті медалі – в груповій шосейній гонці на 189 км (Сергій Сухорученков), у командній шосейній гонці на 101 км (Юрій Каширін, Олег Логвин, Сергій Шлепаков, Анатолій Яркін) та на треку в командній гонці переслідування на 4000 м (Віктор Манаков, Володимир Осокін, Віталій Петраков, Валерій Мовчан), а також одна срібна нагорода – на треку в гіті на 1000 м з місця (Олександр Панфілов) і дві бронзові медалі – на треку в спринтерській гонці (Сергій Копилов) та у груповій шосейній гонці на 189 км (Юрій Баринов). Крім того, велогонщиками збірної команди СРСР, науково-методичне і медико-біологічне забезпечення підготовки якої здійснювала комплексна наукова група, що діяла на базі ПНДЛ КДІФК, у ті роки було виграно чимало медалей різного ґатунку на чемпіонатах світу і здобуто ряд перемог на таких престижних багатоденних змаганнях у цьому виді спорту, як велогонки миру.

Керівництво проблемної науково-дослідної лабораторії КДІФК налагодило плідне співробіт-

ництво з висококваліфікованими фахівцями різного профілю, які працювали в установах Академії наук Української РСР і Академії наук СРСР, в системах Міністерства охорони здоров'я УРСР і Міністерства охорони здоров'я СРСР, у галузевих науково-дослідних інститутах, в організаціях і на підприємствах вітчизняного військово-промислового комплексу тощо.

Один із важливих напрямів діяльності ПНДЛ КДІФК був орієнтований на вивчення різних засобів відновлення спортсменів після тренувальних і змагальних навантажень та на визначення засобів, здатних підвищувати працездатність спортсменів і прискорювати відновлювальні процеси. До досліджень з цієї тематики були залучені не лише фахівці проблемної лабораторії та інших підрозділів Київського державного інституту фізичної культури, а й їхні колеги з різних установ і організацій країни. Серед них були завідувач кафедри біології Київського медичного інституту професор Євген Шамрай, керівник кафедри фармакології Військово-медичної академії, що у Ленінграді, професор Василь Виноградов, директор московського Інституту медико-біологічних проблем, академік Олег Газенко та його співробітники.

Починаючи з 1969 р., протягом тривалого часу активно співпрацювала з ПНДЛ КДІФК завідувач відділу гіпоксичних станів Інституту фізіології імені О.О.Богомольця Академії наук Української РСР, доктор медичних наук, професор Ася Колчинська, відома своїми фундаментальними і прикладними дослідженнями з проблем гіпоксії (зниження вмісту кисню в тканинах організму), спортивної фізіології та спортивної медицини. Розроблені професором Асею Колчинською та її учнями програми розрахунків кисневих режимів і показників функціонального стану системи дихання виявилися корисними у сфері спорту вищих досягнень – для поточного комплексного контролю в процесі спортивної підготовки. Дослідження, які здійснювалися як у лабораторних умовах, так і під час високогірних експедицій, стали суттєвим внеском у розвиток вікової фі-

зіології гіпоксичних станів та й взагалі у вивчення фундаментальних проблем гіпоксії.

Професор Ася Колчинська та її учні і колеги плідно працювали у комплексних наукових групах при збірних командах СРСР і Української РСР з різних видів спорту – веслування на байдарках та каное, велосипедного спорту (шосе і трек), альпінізму тощо. Результати її досліджень знайшли відображення у численних монографіях, статтях у збірках наукових праць та в інших публікаціях. Серед них «Недостаток кислорода и возраст» (1964), «Кислородный режим ребенка и подростка» (1973), «Подводные медико-биологические исследования» (1976), «Вторичная тканевая гипоксия» (1983) тощо. Вона була й відповідальним редактором та одним з авторів збірників «Специальная и клиническая физиология гипоксических состояний» (1979), «Гипоксия нагрузки, ее математическое моделирование» (1989) та інших, а також підготувала багато докторів і кандидатів наук.

Варто відзначити і виконані у проблемній науково-дослідній лабораторії КДІФК дослідження діяльності серцево-судинної системи спортсменів-олімпійців збірних команд СРСР, реалізовані старшим науковим співробітником ПНДЛ Майєю Слободянюк та її колегами за допомогою комплексу різноманітних кардіологічних методик.

Результати цих досліджень допомогли у розробці комплексних рекомендацій для тренерів, котрі дозволяли збільшувати тренувальні навантаження спортсменів, не побоюючись спричинити погіршення їхнього стану і зниження спортивних результатів перед олімпійськими стартами.

Проблемна науково-дослідна лабораторія КДІФК також надавала всебічну допомогу комплексній науковій групі, яка здійснювала науково-методичне забезпечення підготовки жіночої і чоловічої збірних команд СРСР з гандболу. В роботі КНГ, очолюваної доцентом кафедри спортивних ігор КДІФК Олександром Кубраченком, брали участь професор Євген Івахін, професор Лідія Євгенєва, доцент (згодом професор) Леонід Латишкевич, доцент Микола Хомутов та інші фахівці.

У сфері діяльності ПНДЛ КДІФК з науково-методичного та медико-біологічного забезпечення підготовки збірних команд СРСР і Української РСР були спортсмени не лише у велосипедному спорті та гандболі, а й ті, які спеціалізувалися в інших спортивних іграх, у вес-

*Доктор педагогічних наук,
професор В.М. Платонов*

луванні, плаванні, спортивних єдиноборствах, бігових дисциплінах легкої атлетики тощо.

У тісній багатогранній співпраці з різними спортивними, дослідницькими та іншими організаціями СРСР і Української РСР розвивалася в Київському державному інституті фізичної культури наукова діяльність кандидата педагогічних наук (1969), доцента (1972), доктора педагогічних наук (1979), професора (1980) Володимира Платонова. Він після закінчення КДІФК (у 1962 р.) працював тренером (1962–1965), навчався в аспірантурі КДІФК (1965–1968), викладав на кафедрі фізичного виховання Київського інституту народного господарства (1968–1975) і водночас працював у проблемній науково-дослідній лабораторії високих тренувальних навантажень Київського державного інституту фізичної культури (1969–1975), а у 1975–1977 рр. очолював кафедру плавання.

В 1970-х роках Володимир Платонов застосував принципово новий підхід до вивчення великих тренувальних навантажень, класифікувавши їх за переважною спрямованістю і обґрунтувавши шляхи інтенсифікації процесу підготовки спортсменів та оптимізації побудови різних її структурних елементів, що відповідало актуальним запитам практики спорту вищих досягнень.

У 1975 р. на базі кафедри плавання КДІФК і проблемної науково-дослідної лабораторії ви-

соких тренувальних навантажень було створено експериментальний центр олімпійської підготовки плавців. Він об'єднував групу з двох десятків перспективних спортсменів, які приїхали до Києва з різних міст Української РСР, та тренерів – викладачів і наукових співробітників КДІФК.

У цьому експериментальному центрі, який організаційно належав республіканському добровільному спортивному товариству «Авангард», вдалося позбутися відомчих бар'єрів, налагодити тісне співробітництво з різними ДСТ і відомствами та зі збірною командою СРСР з плавання, чому значною мірою сприяла плідна творча співпраця Володимира Платонова з головним тренером цієї збірної Сергієм Вайцеховським. Саме в експериментальному центрі, де під керівництвом Володимира Платонова працювали співробітники кафедри плавання Дмитро Фомін, Людмила Федорова, Віктор Сенча, Юрій Шкретій, Анатолій Єфимов, Леонід Драгунов та інші фахівці, здійснили фундаментальну підготовку (із послідовним підвищенням, без шкідливого для спортсменів поспіху й форсування) та одержали путівку в світ великого спорту талановиті плавці, котрі згодом успішно виступали на найпрестижніших змаганнях: переможець Ігор XXII Олімпіади 1980 р. в Москві на дистанції 200 м батерфляєм і срібний призер тих самих Ігор у комплексному плаванні на 400 м Сергій Фесенко, олімпійський чемпіон Ігор-1980 у комплексному плаванні на 400 м Олександр Сидоренко та багато інших сильних спортсменів.

Згадане співробітництво Володимира Платонова і Сергія Вайцеховського сприяло не лише видатним досягненням радянських плавців на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу і Європи та інших міжнародних змаганнях у другій половині 1970-х – першій половині 1980-х років, а й інтенсивному проведенню комплексних наукових досліджень у сфері спортивного плавання, широко визнаних в СРСР та за кордоном, а також втілювалося у підготовлених і успішно захищених двох

докторських дисертаціях (Володимир Платонов та Сергій Вайцеховський) і кількох десятках кандидатських дисертацій.

Володимир Платонов у 1972 р. написав та видав першу велику монографію «Специальная физическая подготовка пловцов высших разрядов», а також сформував плідну й перспективну наукову школу, до якої входили не тільки співробітники кафедри плавання КДІФК, а й фахівці з деяких інших видів спорту – Юрій Стеценко (веслування на байдарках), Сергій Матвеев (боротьба самбо і дзюдо).

Наукові, методичні та організаційні підходи, аналогічні тим, які успішно реалізовувалися Володимиром Платоновим у КДІФК в експериментальному центрі олімпійської підготовки плавців, використовувалися не лише у цьому виді спорту, а й для підвищення ефективності тренувального процесу спортсменів, які входили до складу збірних команд СРСР з велосипедного спорту (шосе і трек). При Київському державному інституті фізичної культури спільно з республіканським добровільним спортивним товариством «Колос» було створено експериментальний центр олімпійської підготовки з велоспорту «Титан». Спортсменам, які тренувалися в цьому центрі, КДІФК надавав висококваліфіковане науково-методичне і медико-біологічне забезпечення підготовки та спеціальне харчування і створив їм належні умови для тренувального процесу, що дозволило відчутно підвищити його ефективність і позитивно позначилося на спортивних результатах.

Чимало перспективних велогонщиків – вихованців експериментального центру «Титан» – було включено до складу збірних команд СРСР. Вони успішно виступали на різних міжнародних змаганнях. Серед них можна відзначити таких спортсменів, як трековик Олександр Кириченко, який на Іграх XXIV Олімпіади 1988 р. в Сеулі виграв золоту медаль у гіті на 1000 м з місця, і шосейник Володимир Пульников, котрий переміг на одній з багатоденних велогонок миру й успішно виступав на інших змаганнях в аматорському

велоспорті, а згодом перейшов у професіонали, де також успішно продовжив свою спортивну кар'єру.

Володимир Платонов був науковим консультантом збірних команд СРСР з плавання (1976–1982), велосипедного спорту (1977–1991), гандболу (1978–1991), входив до складу колективу розробників концепції підготовки спортсменів СРСР до Ігор Олімпіад 1984, 1988 і 1992 рр., очолював комісію з теорії та методики спорту наукової ради Держкомспорту СРСР (1985–1991), був головою наукової ради Держкомспорту Української РСР та членом експертної ради з педагогіки і психології Вищої атестаційної комісії СРСР (1987–1991).

У 1984 р. він очолив створену за його ініціативи в інституті кафедру теорії спорту, якою керував до 1990 р., а з 1977 по 1986 рр. працював проректором КДІФК з наукової роботи.

У 1980 р. у видавництві «Здоров'я» вийшла в світ книга Володимира Платонова «Современная спортивная тренировка», яка була високо оцінена фахівцями, а автор став лауреатом всесоюзного конкурсу на кращу науково-дослідну роботу в галузі спорту.

Вихід цієї праці засвідчив зміну спрямування подальших наукових інтересів Володимира Платонова, орієнтованих на загальну теорію підготовки спортсменів, а згодом – на загальну теорію спорту як самостійну навчальну і наукову дисципліну. Відображенням цього стали такі опубліковані у 1980-ті роки праці, як навчальний посібник для інститутів фізичної культури «Теория и методика спортивной тренировки» (1984), перевиданий у Франції, Іспанії, Китаї та інших країнах; книга «Подготовка квалифицированных спортсменов» (1986); підручник для інститутів фізичної культури (за загальною редакцією Володимира Платонова) «Теория спорта» (1987), автори якого стали лауреатами всесоюзного конкурсу на кращу науково-дослідну роботу в галузі спорту.

В 1986 р. доктора педагогічних наук, професора Володимира Платонова було призначено ректором Київського державного інституту

фізичної культури. Водночас він очолив створену за його ініціативи в КДІФК першу у ВНЗ такого профілю кафедру олімпійського і професійного спорту, завідувачем якої був протягом чотирнадцяти років (1991–2000).

*Доктор біологічних наук,
професор В.С. Міщенко*

У 1973 р. з Інституту фізіології імені О.О. Богомольця

Академії наук Української РСР до Київського державного інституту фізичної культури перейшов Віктор Міщенко. Він працював старшим науковим співробітником проблемної науково-дослідної лабораторії високих тренувальних навантажень (1973–1983), професором кафедри фізіології, а згодом завідувачем цієї кафедри (1984–1995). Продовжуючи роботи, розпочаті свого часу спільно з професором Асею Колчинською, Віктор Міщенко очолив цей напрям досліджень у КДІФК, пішовши шляхом подальшого глибокого вивчення можливостей діагностування функціональних станів, що виникають в організмі спортсменів під впливом навантажень різної інтенсивності й тривалості. Ці дослідження здійснювалися на стику спортивної фізіології та спортивної педагогіки, і з огляду на це Віктор Міщенко визначав і диференціював основні компоненти функціональної підготовленості спортсменів, орієнтуючись перш за все на особливості їхньої змагальної діяльності.

Результати досліджень, виконаних доктором біологічних наук (1985), професором (1986) Віктором Міщенком, не лише були відображені у різних монографіях, виданих в Україні, Іспанії та Польщі, а й знайшли розвиток у науковій діяльності учнів цього вченого, котрі під його керівництвом підготували й успішно захистили ряд кандидатських дисертацій.

1

2

3

4

5

6

7

1. Дослідження проводить доцент кафедри біології людини В. Бринзак (1973 р.)
2. Обстеження легкоатлетів – бігунів на середні дистанції, що входили до складу збірної команди Української РСР, в лабораторії міжвузівського центру перед поїздкою спортсменів у середньогір'я в 1977 р.
Від лівої: молодий науковий співробітник М. Філіппов, керівник лабораторії В. Мудрик, одна з обстежуваних легкоатлеток, старший лаборант П. Радзієвський
3. Доцент Т. Круцевич (у центрі) і доцент Віталій Поліщук (праворуч) проводять студентську наукову

- конференцію на кафедрі теорії і методики фізичного виховання КДІФК (1978 р.)
4. Доктор філософських наук, професор С. Гурвич (праворуч) з аспірантом Є. Пінчуком під час обговорення матеріалів кандидатської дисертації на кафедрі марксизму-ленінізму КДІФК (1980 р.)
5. Аспірант Київського державного інституту фізичної культури Є. Пінчук виступає з доповіддю на конференції ДСТ «Спартак» (нині він – завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін НУФВСУ, доктор філософських наук) (1981 р.)

8

9

6. У проблемній науково-дослідній лабораторії КДІФК дослідження проводять аспіранти М. Булатова (згодом – доктор педагогічних наук, професор) та А. Павлік (згодом – кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії діагностики функціонального стану спортсменів) (1981 р.)

7. Ректор КДІФК В. Платонов (ліворуч) і директор Всесоюзного науково-дослідного інституту фізичної культури (Москва) С. Вайцеховський (на знімку в центрі) під час відвідування цент-

ру спортивного відбору кафедри теорії спорту КДІФК

8. Завідувач кафедри біомеханіки КДІФК, доктор біологічних наук, професор А. Лапутін проводить науковий експеримент з олімпійським чемпіоном з вільної боротьби С. Белоглазовим (1985 р.)

9. Аспірант В. Гамалій (ліворуч) і викладач Т. Хабинець (праворуч) проводять експериментальне дослідження з чемпіоном Європи з легкоатлетичного десятиборства О. Невським (1982 р.)

Викладач, згодом старший викладач кафедри лижного і веслового спорту КДІФК (1958–1971), заслужений тренер Української РСР (1965), доцент кафедри організації та управління фізкультурним рухом і фізичною культурою КДІФК (1971–1982), професор кафедри веслового спорту (1982–1987) Микола Жмарьов свою кандидатську дисертацію (1975) присвятив розвитку швидкості та швидкісної витривалості у юних веслувальників. Він у 1960–1970-х роках був автором понад 40 наукових праць із різних аспектів підготовки спортсменів у весловому спорті, одна з яких була перевидана в Японії. Наприкінці 1970-х років – у 1980-х роках професор Жмарьов зосередив свої дослідницькі інтереси на проблемах організації та управління у спортивній сфері, створив і видав кілька праць на ці теми, в тому числі «Управленческая и организаторская деятельность тренера» (1980),

«Системный поход и целевое управление в спорте» (1984), «Управленческая деятельность спортивного организатора» (1989).

Свої наукові дослідження він тісно пов'язував з потребами спортивної практики, а за розробку програми для дитячих спортивних шкіл його було відзначено золотою медаллю і премією Держкомспорту СРСР як лауреата всесоюзного конкурсу на кращу науково-дослідну роботу в галузі фізичної культури і спорту.

Досвідчений фахівець з управління тренувальним процесом спортсменів доктор педагогічних наук (1980), професор (1982) Вадим Запорожанов у докторській дисертації підняв питання спортивного контролю. Він у 1983 р. переїхав з Краснодару до Києва і почав працювати у КДІФК спочатку на посаді професора кафедри легкої атлетики, потім – професора кафедри теорії спорту (до 1987 р.), а у 1988–

*Кандидат педагогічних наук, професор
М.В. Жмар'ов*

*Заслужений діяч науки і техніки України, доктор педагогічних наук, професор
В.О. Запорожанов*

*Заслужений працівник народної освіти, кандидат педагогічних наук, професор
Л.А. Латишкевич*

*Доктор біологічних наук, професор
А.М. Лапутін*

*Доктор педагогічних наук, професор
В.М. Болобан*

*Доктор медичних наук, професор
І. В. Муравов*

1994 рр. – проректора з науково-дослідної роботи.

У КДІФК професор Запорожанов почав розвивати новий напрям досліджень – проблематика спортивного відбору. Успішно поєднуючи наукову, педагогічну й організаторську діяльність, він став керівником створеного у 1984 р. на кафедрі теорії спорту КДІФК науково-практичного підрозділу – центру спортивного відбору, який фінансувався Держкомспортом СРСР. Через центр спортивного відбору пройшли тисячі учнів дитячо-юнацьких спортивних шкіл – з метою визначення їх придатності для подальшого спортивного удосконалення та можливої перспективності для спорту вищих досягнень.

Діяльність цього центру була пов'язана з розробкою актуальних наукових тем, спрямованих на вирішення проблем комплексного контролю в спорті, відбору перспективних спортсменів на різних етапах багаторічного удосконалення та питань управління в процесі підготовки спортсменів. Результати дослідницьких науково-практичних робіт професора Запорожанова знайшли відображення у кількох монографіях і підручниках та в численних публікаціях. На матеріалах досліджень, здійснюваних у центрі спортивного відбору, було підготовлено й успішно захищено ряд кандидатських і докторських дисертацій. У 1988 р. Вадим Запорожанов став лауреатом всесоюзного конкурсу на кращу науково-дослідну роботу в галузі фізичної культури і спорту й був відзначений золотою медаллю Держкомспорту СРСР.

Дуже продуктивною була наукова, педагогічна й організаційна діяльність одного з талановитих учнів професора Євгена Івахіна – фахівця зі спортивних ігор Леоніда Латишкевича. Він працював у КДІФК спочатку викладачем (1961–1967), згодом старшим викладачем (1967–1976) на кафедрі спортивних ігор, у 1976 р. захистив кандидатську дисертацію, в 1977 р. став доцентом, у 1987 р. очолив кафедру спортивних ігор КДІФК, у 1989 р. отримав вчене звання профе-

сора. Леонід Латишкевич ініціював розвиток досліджень із перспективних наукових напрямів та налагодив плідне співробітництво з кафедрами медико-біологічного профілю, з проблемною науково-дослідною лабораторією КДІФК і з тренерами жіночої та чоловічої збірних команд СРСР з гандболу, науково-методичне забезпечення підготовки яких було доручено Київському державному інституту фізичної культури.

Професор Латишкевич опублікував понад 150 праць, присвячених різним аспектам підготовки спортсменів високого класу, які спеціалізуються у спортивних іграх. Спільна його робота (як керівника КНГ) з відомим наставником жіночої гандбольної команди київського «Спартака» і жіночої збірної команди СРСР з гандболу (переможця Ігор XXI Олімпіади 1976 р. в Монреалі та Ігор XXII Олімпіади 1980 р. в Москві), заслуженим тренером СРСР Ігорем Турчиним не лише сприяла багатьом успіхам наших гандболісток на міжнародних спортивних аренах, а й допомогла створити і видати у 1988 р. підручник «Гандбол», високо оцінений фахівцями цього виду спорту, а також втілилася в підготовленій і захищеній Ігорем Турчиним дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У 1980-х роках на кафедрі біомеханіки (згодом реформованій у кафедру кінезіології) під керівництвом досвідченого фахівця Анатолія Лапутіна успішно розвиваються фундаментальні й прикладні наукові дослідження з різних перспективних напрямів, серед яких дидактична біомеханіка та ін. Розробки, здійснювані на кафедрі професором Лапутіним й узагальнені ним у монографії «Обучение спортивным движениям» (1986), допомогли глибоко і всебічно висвітлити особливості рухів у різних сферах професійної діяльності людей (в тому числі й у спорті). Результати біомеханічних досліджень, проведених у КДІФК Анатолієм Лапутіним та його учнями – співробітниками очолюваної ним кафедри, не лише дали змогу додати багато нового й корисного до технічних аспектів підготовки спортсменів, розробити оригінальне спортивне спорядження

і спортивний одяг, а й знайшли практичне застосування в удосконаленні гравітаційної підготовки космонавтів. Визнанням цього стало нагородження Федерацією космонавтики СРСР доктора біологічних наук, професора Анатолія Лапутіна золотою медаллю імені Мстислава Келдиша.

У 1980 р. кафедру гімнастики КДІФК очолив кандидат педагогічних наук (згодом – доктор педагогічних наук, професор) Віктор Болобан. Педагогічну й організаційну діяльність на посаді завідувача кафедри він успішно поєднував з науковими дослідженнями проблем статодинамічної стійкості спортсменів та їхніх координаційних здібностей і реалізацією отриманих результатів у науково-методичному забезпеченні підготовки провідних спортсменів. Він є автором понад 200 наукових і науково-методичних праць, серед яких можна згадати такі, як «Обучение в спортивной акробатике» (1986), «Спортивная акробатика» (1988) та ін.

Організатор і перший директор (1969–1973) Київського науково-дослідного інституту медичних проблем фізичної культури, доктор медичних наук, професор Ігор Муравов у 1978 р. перейшов на роботу до Київського державного інституту фізичної культури, де до 1984 р. очолював кафедру спортивної медицини і спортивних споруд, а з 1984 по 1987 рр. працював на посаді професора кафедри фізіології. Він автор більше 300 наукових праць з питань здоров'я та фізіології фізичного виховання і спорту. Його відзначено міжнародними нагородами за плідну розробку проблем здоров'я та активного довголіття. Професор Муравов став ініціатором створення Міжнародного валеологічного співтовариства і був його першим президентом.

У другій половині 1980-х років з Київського науково-дослідного інституту медичних проблем фізичної культури перейшов на роботу до Київського державного інституту фізичної культури відомий фахівець з питань кардіології та функціональної діагностики доктор медичних наук, професор Станіслав Душанін. Він у 1988 р. обійняв посаду професора кафедри лікувальної

*Доктор медичних наук,
професор С.А. Душанін*

*Доктор педагогічних наук,
професор Л.Я. Іващенко*

фізкультури та спортивної медицини КДІФК, згодом очолив цей підрозділ (тоді це була кафедра лікувальної фізичної культури, лікарського контролю, масажу і цивільної оборони).

Професор Душанін керував розробкою однієї з наукових тем всесоюзного зведеного плану досліджень у галузі фізичної культури і спорту й активно розпочав роботу з науково-методичного забезпечення підготовки збірних команд СРСР із зимових видів спорту і гандболу до Олімпійських ігор. Він розробив оригінальну методику тестування функціональних можливостей спортсменів, а також сформував перспективний підхід до комплексної оцінки стану здоров'я людини. Станіслав Душанін створив більше 200 наукових праць, серед яких можна відмітити монографії з проблем оздоровчого спорту та з питань комплексного контролю функціональних можливостей спортсменів і застосування тренажерів у практиці відновлення спортсменів та їх реабілітації.

Доктор педагогічних наук, професор Людмила Іващенко, яка у 1967 р. закінчила аспірантуру Київського державного інституту фізичної культури, стала одним з провідних фахівців у дослідженнях, пов'язаних із вивченням проблематики здоров'я людини, лікарського контролю, рухової активності, масового спорту та оздоровчої фізичної культури, з 1986 до 1988 рр. працювала старшим науковим співробітником у проблемній науко-

во-дослідній лабораторії КДІФК, згодом перейшла на посаду професора кафедри теорії і методики фізичного виховання. Професор Людмила Іващенко зробила вагомий внесок у розробку теорії багаторівневого підходу до оцінки фізичного стану людини і теорії управління ним та пошуку інформаційних діагностичних систем, доступних для застосування у фізкультурній практиці.

Можна також згадати здійснені на кафедрі легкої атлетики КДІФК під керівництвом доцента Віктора Сіренка дослідження розвитку витривалості легкоатлетів; розробку наукової теми, що стосувалася морфологічних показників адаптації організму під час управління тренувальним процесом у різних структурних утвореннях, виконувану співробітниками кафедри анатомії на чолі з професором Володимиром Тальком; дослідження проблем спортивної фізіології, здійснювані на кафедрі фізіології під керівництвом професора Володимира Ткачука; дослідження прикладних аспектів спортивної педагогіки, виконувані співробітниками кафедри педагогіки і психології на чолі з професором Іваном Оніщенком, та чимало інших фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт, виконаних у різних підрозділах інституту.

Протягом тривалого часу в Київському державному інституті фізичної культури продовжували функціонувати такі структури системи підготовки науково-педагогічних кадрів, як аспірантура (діяла з 1953 р.) і спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (з 1973 р.).

Навчальна, методична та організаційна діяльність у КДІФК, висвітлена у попередньому розділі, науково-дослідна робота в інституті та впровадження її результатів у практику фізичного виховання і спорту, а також підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів здійснювалися у межах загальнодержавної системи, що існувала в той період у Радянському Союзі, до складу якого входила і Українська РСР. Так було до 1991 р., коли розпався СРСР, а з ним і численні союзні структури у різних сферах, у тому числі у системах фізичного виховання і спорту, освіти та науки.